

УДК 343.575

Олексій Михайлович Рвачов,

старший викладач кафедри інформаційних технологій та кібербезпеки факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ

Владислав Володимирович Лактіонов,

курсант 3 курсу факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ

Денис Олегович Дацюк,

курсант 3 курсу факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ

Сучасні методи активного залучення населення до протидії збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів через мережу інтернет

За результатами проведеного в 2019 році всеукраїнського опитування учнівської молоді в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (ESPAD)» 18% опитаних підлітків повідомили про те, що вони хоча б один раз в житті вживали яку-небудь з наркотичних речовин: серед хлопців – 17,9%, серед дівчат – 18,1%. При цьому 12,3% учасників опитування заявили, що вони можуть отримати доступ до канабісу «дуже легко» та «скоріше легко» [1].

В останні роки як в Україні, так і в сусідніх країнах, великого поширення набув спосіб збуту та придбання наркотиків через мережу Інтернет при якому покупець і продавець залишаються незнайомими один для одного.

Так тільки упродовж перших семи місяців 2019 року підрозділи протидії наркозлочинності по всій Україні викрили 255 кримінальних правопорушень щодо збуту наркотичних засобів та психотропних речовин з використанням Інтернету [2].

В мережі діють різноманітні так звані «наркокрамниці», що спеціалізуються на збуті наркотиків, які надають змогу покупцям придбати товар, не виходячи з дому. Під час замовлення наркотиків через Інтернет, їх збут відбувається або через кур'єрські служби, або шляхом використання так званих «закладок». В останньому випадку кур'єр від продавця залишає в тайнику в легкодоступному місці сплачений покупцем наркотик.

Для пошуку потенційних покупців та збуту наркотиків зловмисники об'єднуються у організовані злочинні групи з чітко вираженими ролями: менеджери з продажу («оператори»), оптові кур'єри – постачальники («мінери»), роздрібні кур'єри («закладчики»), рекламщики («графітки») тощо. Вони активно рекламують свої «наркокрамниці» для чого розміщують на фасадах будівель, стінах гаражів, парканах, дорожньому покритті написи («графіті») або наліпки із інтернет-адресами цих наркокрамниць [3].

Для того, щоб залучити нових «клієнтів», зберегти існуючих, заохотити постійних, менеджери наркокрамниць застосовують певні маркетингові прийоми (знижки, безкоштовна доставка «пробних» зразків, рулетки тощо) [4, с. 153].

Злочинці використовують сучасні телекомунікаційні технології, зашифровані мережні Інтернет ресурси, псевдоніми, кодові слова, дотримуються заходів конспірації, координують свої дії та здійснюють обмін інформацією за допомогою різних телекомунікаційних мереж і мобільних додатків (застосунків). Зазначені додатки мають властивості технології наскрізного шифрування, що дозволяє читати повідомлення лише учасникам листування або мають функцію «секретний чат», повідомлення в якому видаляються автоматично в залежності від часу, встановленого користувачем, та на серверах листування теж не зберігається [5, с. 12].

До таких мобільних додатків, що найчастіше використовують зловмисниками для збуту наркотиків, відноситься месенджер Telegram. Саме адреси в цьому месенджері найчастіше рекламують через розміщення «графіті». Такі посилання починаються позначкою «@» – це, зазвичай, акаунти, що обслуговують оператори чи спеціальне програмне забезпечення – «чат-боти».

Під час «спілкування» у формі чату з ботом клієнт обирає населений пункт, район міста, тип наркотику, його кількість та ціну. Здійснивши

свій вибір клієнт отримує від боту номер електронного рахунку на який необхідно переказати гроші за наркотики. Після підтвердження факту оплати бот надсилає клієнту адресу та фото з місцем, до сховано сплачений товар – «клад». Покупець шукає сплачені наркотики та забирає їх.

Дослідження свідчать, що більшість дорослого населення не звертає уваги на ці «графіті» і не знає, про що вони свідчать [6].

Одним із методів боротьби з незаконною наркото торгівлею є зафарбовування в населених пунктах «графіті» з рекламою та блокування акаунтів в Telegram.

Будь-який користувач Telegram може поскаржитися адміністрації месенджеру на акаунт за допомогою якого здійснюється розповсюдження спаму, порнографії, культу насильства, а також здійснюється незаконний збут наркотиків.

Блокування акаунтів у Telegram ефективно коли цим одночасно займається якомога більше користувачів.

З метою об'єднання зусиль громадян з активною громадською позицією в мережі Інтернет з'явилися громадські проекти типу «NarcoStop» та «CleanCity2018». Суть цих проектів полягає в тому, що вони за допомогою месенджерів Viber та Telegram об'єднали зусилля зацікавлених громадян для централізованого залишення скарг на адреси в месенджері Telegram (операторів, чати, ботів), що використовують зловмисники для незаконного розповсюдження наркотиків [7].

В Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року зазначено, що одним із напрямків діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні є «впровадження нових технологій отримання інформації про факти незаконного обігу наркотиків, зокрема їх продаж через Інтернет» [8].

З метою залучення громадськості до протидії збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів через мережу Інтернет фахівцями Одеського державного університету внутрішніх справ в 2018 році був презентований програмний додаток до смартфонів на базі операційної системи Google Android «НаркоІнфо», який дозволяє правоохоронним органам якнайшвидше виявляти місця з рекламою наркотичних засобів.

За допомогою зазначеного додатку користувачі мали можливість:

1) ознайомитися із довідковими даними про різні наркотики та наслідки від їх вживання;

2) дізнатися про передбачену відповідальність за незаконне зберігання, виготовлення та придбання наркотичних засобів та психотропних речовин;

3) завантажити фотографію «графіті» із рекламою «наркокрамниць» та місце його виявлення [9].

19 вересня 2019 року під час засідання Координаційної ради з попередження наркоманії Харківської міської ради представниками факультету № 4 (кіберполіції) Харківського національного університету внутрішніх справ презентували спеціальний чат-бот «СтопНаркотик» (<https://t.me/stopdrugsbot>) для месенджеру Telegram [10].

Програмне забезпечення чат-боту «СтопНаркотик» складається з наступних частин:

1) підсистема накопичення, аналізу інформації, що надіслали користувачі, та формування відповідної бази даних, в якій зберігаються відомості:

- адреси наркокрамниць в месенджері Telegram;
- адреси наркокрамниць на Інтернет-ресурсах (сайти);
- фотографічні матеріали, що надсилаються користувачами з місць закладок або графіті з адресами наркокрамниць;

2) підсистема взаємодії користувачів із системою;

3) підсистема адміністрування системи;

4) доступ до програмного інтерфейсу додатку Telegram [11].

Чат-бот «СтопНаркотик» має наступні функціональні можливості:

- отримує від користувачів адреси в месенджері Telegram та вебсайтів, що використовують зловмисники для збуту наркотиків;

- підтвердження модераторами чату-боту, що посилання, яке було додано до бази, дійсно є наркокрамницею;

- веде базу посилань, що використовують зловмисники для збуту наркотиків;

- надає інструкцію користувачу щодо того як саме залишати скаргу на адресу наркокрамниці в месенджері Telegram;

- надсилає учасникам чату адреси наркокрамниць, на які необхідно надіслати скарги до адміністрації месенджеру Telegram;
- веде облік адрес наркокрамниць, що були заблоковані;
- здійснює облік на скільки адрес наркокрамниць користувач по-скаржився та скільки з цих адрес вже заблоковані.

З метою більш активного залучення населення, громадських організацій тощо до протидії наркозлочинності пропонується:

1. Об'єднати функціональні можливості двох програмних продуктів:

- чат-бот для Telegram «СтопНаркотик»;
- програмний додаток під мобільні «НаркотикІнфо».

2. Розробити єдину базу даних, що буде містити наступну інформацію та наповнюватися за допомогою:

1) експертів:

- довідкові дані про різні наркотики та наслідки від їх застосування;
- дані про передбачену відповідальність за незаконне зберігання, виготовлення та придбання наркотичних засобів та психотропних речовин;

- електронний опитувач (підказувач) щодо визначення які наркотичні засоби, можливо, вживає особа, на підставі аналізу його фізичного стану та поведінки;

- контактні дані організацій, що надають допомогу наркозалежним особам;

- повідомлення від правоохоронних органів щодо ефективних випадків протидії наркозлочинності;

2) небайдужих громадян:

- фотографії «графіті» з «наркоадресами» із зазначенням GPS-координат або фізичних адрес, де вони були виявлені;

- адреси в месенджері Telegram та вебсайтів з продажу наркотиків;

- адреси точок продажу наркотиків та «наркопритонів» в населених пунктах;

- місця виявлення, фотографії та відеозаписи дій «закладчиків» та «графітчиків», які беруть участь у незаконному розповсюдженні наркотиків.

3. Розробити програмні продукти:

1) що будуть надавати доступ до єдиної бази даних та мати однаковий функціонал:

- окремий вебсайт (вебпортал) чи окрема розділ на сайті МВС чи Національної поліції;

- програмні додатки для мобільних пристроїв, що працюють під операційними системами: Google Android та Apple iOS;

- чат-боти для меседжерів: Telergam; Viber; Facebook Messenger.

2) кожен користувач обирає той програмний продукт яким йому простіше та звичніше користуватися.

4. Виявляти та заохочувати користувачів, які найбільше приклали зусиль у протидії наркозлочинності:

1) при визначенні переможців може враховуватися кількість:

- виявлених та зафарбованих кожним користувачем «графіті» із рекламою «наркокрамниць»;

- виявлених користувачем наркоадрес у меседжері Telegram та веб-сайтів;

- скарг, що були відправлені користувачем адміністрації Telegram на виявлені наркоресурси в месенджері для їх блокування;

2) можна визначати кращих користувачів за певний період часу та в певному населеному пункті, районі чи області.

5. Розміщувати мурали на місцях де раніше була розміщена «наркореклама»:

- виявляти художників, які бажають намалювати мурали, та розміщувати ескізів запропонованих ними муралів;

- збирати інформацію про спонсорів, що бажають підтримати розміщення муралу в певному місці;

- місцевими мешканцями можуть обирати серед запропонованих муралів найкращий для подальшого його розміщення на обраному художником місці.

Список бібліографічних посилань

1. Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD // Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка : сайт. URL: <http://www.uisr.org>.

- ua/img/upload/files/ESPAD_Ukraine%20trends_UA.pdf (дата звернення: 28.10.2019).
2. Кіберполіція та підрозділи протидії наркозлочинності співпрацюватимуть для припинення розповсюдження наркотиків через інтернет // Єдиний портал органів системи МВС України : сайт. 06.09.2019. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/24152_Kiberpoliciya_ta_pidrozdili_protidii_narkozlochinnosti_spivpracuyuvatimut_dlya_pripinennya_rozpovsyudzhennya_narkotikiv_cherez_internet.htm (дата звернення: 28.10.2019).
 3. Мокляк С. В. Особливості збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що вчиняється організованими групами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Вип. 1, т. 2. С. 77–80.
 4. Філіппов С. О. Протидія контрабанді наркотиків у США. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спецвип. С. 152–159.
 5. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій : метод. рек. / О. О. Юхно, Т. П. Матюшкова, В. А. Коршенко та ін. ; за заг. ред. О. О. Юхна. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 56 с.
 6. Підлітки під прицілом: столиця розмальована Телеграм-каналами з наркотиками. Дилери – росіяни з «Хімпromу» // СТОПКОР : інформац. портал. 17.09.2019. URL: <https://stopcor.org/pidlitki-pid-pritsilom-stolitsya-rozmalovana-telegram-kanalami-z-narkotikami-dileri-rosiyani-z-himpromu/> (дата звернення: 28.10.2019).
 7. Шанойло О. Создание и тестирование линии по блокированию Телеграм-каналов и Сайтов распространяющих наркотики : проект. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YoVxaC4fbVi940VSPej6ZkoAC0yXXZjf/view> (дата звернення: 28.10.2019).
 8. Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.08.2013 № 735-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-p> (дата звернення: 28.10.2019).
 9. Захисти рідних та близьких від наркотиків // Телепрограма «LIVE STUDIO» / 7 канал (Одеса). 13.11.2018. URL: <https://youtu.be/Q4P7UcU5X1Y> (дата звернення: 28.10.2019).
 10. У Харкові створили чат-бот для блокування інтернет-ресурсів з продажу наркотиків // Харківська міська рада, міський голова, виконавчий комітет : офіц. сайт. 19.09.2019. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/>

news/u-kharkovi-stvorili-chat-bot-dlya-blokuvannya-internet-resursiv-z-prodazhu-narkotikiv-42760.html (дата звернення: 28.10.2019).

11. Чат-бот «СтопНаркотик» від фахівців ХНУВС лише за тиждень заблокував 10 наркокрамниць // Єдиний портал органів системи МВС України : сайт. 27.09.2019. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/24785_CHat_bot_StopNarkotik_vid_fahivciv_HNUVS_lishe_za_tizhden_zablokuvav_10_narkokramnic.htm (дата звернення: 28.10.2019).

Одержано 30.10.2019